

УДК: 373.2-056.264:37.016:81-028.31

DOI 10.32626/2413-2578.2020-16.16-27

С.А. Ачкевич

ahkevish@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7438-6191>

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЩО МАЮТЬ ПОРУШЕННЯ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Відомості про автора: Ачкевич Світлана Анатоліївна, аспірантка Київського національного університету імені М.П. Драгоманова, Київ, Україна. У колі наукових інтересів: проблема порушення комунікативних здібностей у дітей із ДЦП та її корекція засобами народної педагогіки. E-mail: ahkevish@ukr.net

Information about the author: Svitlana A. Achkevych, postgraduate student of Kyiv Drahomanov National University, Kyiv, Ukraine. In the sphere of scientific interests: the violation problem of communicative abilities of children with cerebral palsy and its correction by means of folk pedagogy. E-mail: ahkevish@ukr.net

Ачкевич С.А. Використання засобів народної педагогіки в корекційній роботі з дітьми, що мають порушення опорно-рухового апарату. У статті схарактеризовано проблеми та труднощі, з якими зустрічаються діти з порушеннями функцій опорно-рухового апарату на етапі їхнього мовленнєво-комунікативного розвитку. З'ясовано, що соціальна адаптація цієї категорії дітей у значній кількості випадків відбувається в специфічних соціально-психологічних умовах, що деструктивно впливають на структуру особистості та формують широкий спектр вторинних порушень. Акцентовано, що не сформованість рухових навичок і умінь проявляється не лише через власне порушення моторики, але і в недосконалої більш складних функцій, необхідних для пізнавальної діяльності, в основі яких лежить рух (зорово-моторна координація, просторовий аналіз і синтез та ін.). Тому у дітей із порушеннями опорно-рухового апарату спостерігаються порушення предметної діяльності, що негативно впливає на розвиток комунікативних здібностей у дітей цієї категорії. Окреслено типи комунікативних порушень, які супроводжують розвиток цієї категорії дітей, та наведено симптоми порушень їхніх комунікативних здібностей. Ефективним засобом для розвитку мовлення дітей з порушеннями опорно-рухового апарату визначено народну педагогіку, яка базується на принципах природовідповідності, культуровідповідності, народності виховання, гуманізму, єдності виховання і навчання, зв'язку із життям рідного народу, активності та ініціативності дитини в процесі виховання, орієнтування на

загальнолюдські цінності. Обґрунтовано, що усі види і жанри народної педагогіки доступні, зрозумілі дітям за змістом і формою, наділені ігровими моментами і легко сприймаються ними і розвивають їхні комунікативні здібності. Досвід народу, який трансформувався ним у формах прикмет, прислів'їв, приказок, загадок, закличок, мирилок, лічилок, пісень, казок, легенд, що становлять невичерпну скарбницю фольклору, є важливим засобом не лише розумового розвитку сучасних дітей, а й займають важливе місце у корекційній роботі з дітьми, що мають порушення опорно-рухового апарату.

Ключові слова: діти з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, засоби народної педагогіки, комунікативні здібності, комунікації, мова, мовлення, народна педагогіка.

Ачкевич С.А. Использование средств народной педагогики в коррекционной работе с детьми с нарушениями опорно-двигательного аппарата. В статье рассмотрены средства народной педагогики, наиболее эффективные для развития коммуникативных способностей у детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата. Выяснено, что социальная адаптация этой категории детей в большинстве случаев происходит в специфических социально-психологических условиях, которые деструктивно влияют на структуру личности и обуславливают формирование широкого спектра вторичных нарушений. В качестве эффективного средства для развития речи детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата определена народная педагогика, все виды и жанры которой доступны, понятны детям как по форме, так и по содержанию, поскольку им присущи игровые элементы, они легко воспринимаются детьми и способствуют развитию их коммуникативных способностей.

Ключевые слова: дети с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата, средства народной педагогики, коммуникативные способности, коммуникации, речь, народная педагогика.

Achkevych S.A. The use of folk pedagogy in correctional work with children who have disorders of the musculoskeletal system. The article describes the problems and difficulties faced by children with disorders of the musculoskeletal system at the stage of their speech and communication development. It is found that social adaptation of this category of children in many cases occurs in specific socio-psychological conditions, which destructively affect the structure of the individual and form a wide range of secondary disorders. It is emphasized that unformed motor skills and abilities are manifested not only because of their own motor impairment, but also in the imperfection of the more complex functions required for cognitive activity, which imply movement (visual-motor coordination, spatial analysis and synthesis, etc.). Therefore, children with disorders of the musculoskeletal system have violations of object activity, which adversely affects the development of communication skills of this category of children. The types of communicative disorders that accompany the development of this category of children are

outlined and the symptoms of impairments of their communicative abilities are described. Folk pedagogy, which is based on the principles of nature, culture, humanism, unity of upbringing and learning, connection with life of native people, activity and initiative of a child in the process of education, focusing on human values, is defined as an effective tool for speech development of children with disorders of the musculoskeletal system. It is substantiated that all kinds and genres of folk pedagogy are accessible, understandable to children in content and form, endowed with game moments, and easily perceived by them and develop their communicative abilities. The experience of the people, transformed in the forms of signs, sayings, proverbs, riddles, appeals, counters, songs, fairy tales, legends, which make up an inexhaustible treasure trove of folklore, is an important tool not only for the mental development of modern children, but also occupy an important place in correctional work with children who have disorders of the musculoskeletal system.

Key words: children with musculoskeletal disorders, means of folk pedagogy, communication skills, communication, language, speech, folk pedagogy.

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлено соціальною потребою розвитку мовлення дітей як важливого чинника становлення особистості та її соціалізації у суспільстві. Особливо гострою ця проблема є для дітей, що мають порушення функцій опорно-рухового апарату. Потреба в мовленнєвому спілкуванні та комунікації розвивається впродовж усього періоду дитинства. Успіх взаєморозуміння у мовленнєвому спілкуванні залежить від того, наскільки сформовані в дітей комунікативно-мовленнєві здібності, мовленнєва та комунікативна компетенції.

Соціальна адаптація дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, у значній кількості випадків, відбувається в специфічних соціально-психологічних умовах, що негативно впливають на структуру особистості та формують широкий спектр вторинних порушень. Це зумовлює необхідність розроблення та впровадження нових програм та використання ефективних засобів, які сприятимуть розвитку комунікативних здібностей дітей, що мають порушення функцій опорно-рухового апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз та узагальнення наукових досліджень з проблеми вивчення зазначеної категорії дітей засвідчує їх спрямованість на розв'язання важливих завдань, пов'язаних із забезпеченням формування їхнього мовлення та його корекції (О. Архіпова, Л. Данилова, М. Малофєєф, О. Мастюкова, О. Приходько, Л. Халілова та ін.). Проблемами мовленнєвого розвитку у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату у психологічному, педагогічному ракурсі займалися такі фахівці як Е. Бордовская, Г. Волкова, М. Лисина, Л. Спирина. Психолого-педагогічні дослідження (Р. Бабенкова, Л. Бадалян, О. Глоба М. Іпполітова, Е. Калижнюк, В. Козявкін.

В. Лебединський, І. Мамайчук, В. Мартинюк, О. Мастюкова, О. Приходько, О. Романенко, К. Семенова, Н. Симонова, Л. Ханзерук, О. Чеботарьова, А. Шевцов та ін.) вказують на важливості комплексного підходу до розробки та реалізації корекційно-розвивального забезпечення навчання дітей із порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Однак, проблема порушень мовлення і їх корекції в логопедичному аспекті, особливо у дітей молодшого та старшого дошкільного віку зазначеної категорії, є недостатньо вивченою та опрацьованою як педагогами, так і психологами.

Мета статті – схарактеризувати проблеми та труднощі, з якими зустрічаються діти з порушеннями опорно-рухового апарату на етапі їхнього мовленнєво-комунікативного розвитку, окреслити можливості використання засобів народної педагогіки для корекції комунікативних здібностей дітей цієї категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діти, що мають порушення функцій опорно-рухового апарату, на фоні первинного ураження центральної нервової системи мають низку вторинних уражень, які пригнічують розвиток усіх психічних процесів. Найпершим показником розвитку немовляти є поява «комплексу поживлення», у більшості випадків який довго відсутній, або надзвичайно пригнoblений і виражений в недостатньо емоційній формі. Зазвичай у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату він виявляється лише до кінця першого року життя і є примітивним за структурою та емоційним забарвленням. У розвитку їхнього мовлення характерна відсутність або пізня поява спонтанного лепету у відповідь на говір дорослого. У таких дітей спостерігається значне запізнення появи перших слів, процес оволодіння фразовим мовленням проходить з труднощами, перехід від вимовляння окремих слів до побудови двослівної фрази розтягується на тривалий період часу.

При порушеннях функцій опорно-рухового апарату рухові дисфункції визначають специфіку розвитку когнітивних функцій дітей означеної категорії (І. Левченко, В. Лубовський, І. Мамайчук, О. Мастюкова, О. Панасюк, О. Приходько, Г. Туторська, Л. Шипіцина та ін.). Не сформованість рухових навичок і умінь проявляється не лише через власне порушення моторики, але і в недосконалоості більш складних функцій, необхідних для пізнавальної діяльності, в основі яких лежить рух (зорово-моторна координація, просторовий аналіз і синтез та ін.) [9, с. 17-19].

У дітей із порушеннями функцій опорно-рухового апарату спостерігаються порушення предметної діяльності, що негативно впливає на розвиток пізнавальних процесів у дітей цієї категорії. Так, ученими (Р. Абрамович-Лехтман, С. Безух, Б. Ейдінова, Т. Ілляшенко, Е. Каліжнюк, І. Мамайчук, О. Раменська, К. Семенова та ін.) було доведено, що недорозвинення просторового сприймання спостерігається в дітей з усіма

формами рухової недостатності. Для багатьох дітей із порушеннями функцій опорно-рухового апарату вже з першого року життя характерне порушення процесу активного сприймання навколишнього [9, с. 32].

Коли дитина з руховими порушеннями намагається почати розмову, їй доводиться перебороти деякі труднощі. Крім того, складно найчастіше встановити контакт, оскільки погляди, рухи, слова бувають невірні вираженими. Після невдалих спроб встановити мовленнєвий контакт у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату рідко з'являється бажання ініціативи.

У процесі спілкування діти раннього віку з порушеннями функцій опорно-рухового апарату не проявляють навичок мовлення. Експресивно-мімічні засоби спілкування, жвавий погляд, рухові спонтанні реакції з'являються не відразу і є короткочасними, монотонними і маловиразними. У процесі спілкування діти з порушеннями функцій опорно-рухового апарату воліють використовувати жести, супроводжують їх мімікою і гримасами підкресленого оклику характеру, висловлюючи таким чином свої емоції (наприклад, замість слова «дай» діти використовують гримаси, ніби то розмовляючи самі з собою). Встановлення контакту з дорослим відбувається тільки за його ініціативи та підтримки. Слабко проявляється емоційний стан або бажання поділитися враженнями [5, с. 4-6].

Таким чином, у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату у віці трьох років формуються ті ж мотиви і форми спілкування, що і у здорових дітей. Однак потреба в спілкуванні не має проявів. Це можна пояснити як природною надмірною опікою дорослих до хворої дитини, так і слабкою пізнавальною активністю дітей, зумовленою сенсомоторною недостатністю та соціальною ізоляцією в домашніх умовах. Відставання у розвитку засобів спілкування пов'язане також з неналежною комунікативною активністю дитини з порушеннями опорно-рухового апарату і з недостатнім розвитком функцій, які включають моторні компоненти.

У дітей, які страждають церебральним паралічем у зв'язку із затримкою розвитку окремих відділів мозку, може спостерігатися затримка мовленнєвого розвитку з псевдоалалійним і дислалійним синдромами.

Затримку становлення мовленнєвої функції в дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату більшість із авторів пояснюють ураженнями всієї мовно-рухової та функціональної системи і особливо її аферентної ланки (К. Семенова, Є. Мастюкова, М. Смуглін). Нерідко пізній розвиток мовлення залежить від пізнього формування рухових навичок. Відзначається паралелізм між руховим і мовленнєвим розвитком дітей зазначеної категорії.

У структурі псевдоалалійного синдрому велику роль відіграє порушення слововимови, формування граматичної будови мовлення. Останнє може залежати і від недостатнього мовленнєвого спілкування,

недорозвинення комунікативної функції мовлення, порушення просторового сприймання.

На відміну від моторної алалії симптоматика при цій формі мовленнєвої патології менш виражена і менш постійна, письмове мовлення не завжди порушується. В міру відновлення мовно-рухових функцій ці порушення поступово зникають.

Клінічне вивчення затримки мовленнєвого розвитку в дітей з порушенням опорно-рухового апарату Є. Мастоковою дозволило їй виділити кілька факторів, які зумовлюють цю патологію. Виражені рухові розлади як самостійний фактор, а також у поєднанні з іншими порушеннями (інтелектуальна недостатність, соматична ослабленість, несприятливі умови оточення (мікросередовища), недостатнє мовленнєве й емоційне оточення, виражені порушення діяльності, недостатність кінестетичного, слухового й зорового сприймань) можуть зумовлювати більш пізнє формування мовленнєвої функції, тому й клінічна картина затримки мовленнєвого розвитку досить своєрідна [5].

Серед типів комунікативних порушень, які супроводжують розвиток цієї категорії дітей можна виокремити такі:

- пов'язані з порушеннями та розладами центральної нервової системи;
- з тривалим перебуванням на стаціонарному лікуванні;
- з соціально-емоційними проблемами;
- у зв'язку з фізичним дефектом;
- порушення м'язів артикуляційного апарату, мають негативний вплив на початкових етапах, формування та розвитку мовлення (гуління та лепет);
- відсутність комунікативного досвіду породжує не сформованість комунікативних навичок.

Наведемо декілька симптомів порушень комунікативних здібностей:

- дитина ігнорує колективні дитячі ігри;
- дитина соромиться будь-яких незнайомих людей, особливо дорослих;
- дитина воліє відмовчатися у відповідь на питання дорослого або відповідає «скупю», односкладово;
- дитина не вміє вербально висловлювати свої почуття, переживання;
- дитина не в змозі вибудовувати слова в пропозиції, а пропозиції – у зв'язний текст;
- дитина не виражає емоції;
- дитина не використовує жести.

У процесі пошуку індивідуальних шляхів розвитку дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату педагог проводить роботу за такими основними напрямками: активізує «комплекс поживлення», формує інтерес до іграшки та елементарних дій з нею, таким чином

розвиваючи дитячу активність та емоційне спілкування з дорослим [9, с. 34; 2, с. 16].

Ефективним засобом для розвитку мовлення дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату може бути народна педагогіка, яка, як вважає Г. Волков, є наукою «про досвід народних мас у вихованні підростаючого покоління, їхні педагогічні погляди; це наука про педагогіку побуту, педагогіку сім'ї, роду, племені, народності нації. Етнічна педагогіка досліджує особливості національного характеру, що склався під впливом історичних умов» [3, с. 7].

Народна педагогіка створювалася протягом століть, збагачувалася, удосконалювалася та є результатом колективного творчого внеску багатьох поколінь у духовну скарбницю народу, багатим і невичерпним джерелом людяності, гідності, мудрості, гуманності. Кожен народ творить свою педагогіку, яка є глибоко національною за змістом, відображає його економічний, історичний, культурний, національний шлях розвитку, включає загальнолюдські основи.

Відомий педагог К. Ушинський був переконаний, що виховання, створене самим народом і побудоване на народних засадах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях.

Він наголошував, що у кожного народу сформовані свої системні підходи до виховання та навчання дітей і вони надзвичайно важливі та передаються з покоління в покоління, випробувані часом, історичними, та економічними подіями розвитку народу [8].

Н. Лисенко у праці «Етнопедагогіка дитинства» трактує народну педагогіку як «сукупність накопичених і перевірених практикою емпіричних знань, умінь, навичок, що передаються від покоління до покоління здебільшого в усній формі як скарбниця історичного і соціального досвіду народу. Пам'ятки народної педагогіки зберігаються в казках, легендах, епосах, прислів'ях, приказках, які створив сам народ, відбиваються у національних звичаях, традиціях різних народів, передбачають цілеспрямоване виховання та навчання молоді на кращих ідеалах народу» [4, с. 97-98].

М. Стельмахович вважав українську народну педагогіку – багатотомним усним підручником навчання і виховання дітей, «який зберігається в пам'яті народу, постійно ним удосконалюється і збагачується» [6, с. 13].

Ученим виокремлено такі принципи, на яких базується українська етнопедагогіка: природовідповідності, культуровідповідності, народності виховання, гуманізму, єдності виховання і навчання, зв'язку із життям рідного народу, активності та ініціативності дитини в процесі виховання, орієнтування на загальнолюдські цінності. Основними засобами української етнопедагогіки є рідна мова, народний календар, історія, народна символіка, фольклор, народні ігри та іграшки, національне мистецтво, народні традиції, звичаї та обряди, родинно-побутова культура.

На наше переконання використання усіх цих засобів народної педагогіки відіграє важливу роль у розвитку комунікативних здібностей у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Детальніше зупинимося на засобах народної педагогіки, які ще з колиски формують та розвивають мовлення дитини, оскільки народна педагогіка багата засобами та різноманітна жанрами. зокрема, забавлянки – напрочуд вдала й доцільна форма спілкування дорослих з дитиною, що сприяє гармонійному її розвитку. Забавлянки використовували як розвивально-виховний вплив дорослого на малюка, їх використовували тоді, коли дитина вже починала сидіти самостійно. Ці віршовані рядки покликані стимулювати загальний розвиток дитини і мають практично-побутове призначення: активізувати дитину, заспокоїти її, викликати в неї позитивні емоції. Це спілкування викликає в малюка прояв емоцій, рухів, радість, активізує сприйняття різноманітних зовнішніх подразників. Забавлянки та чистомовки є дієвим засобом індивідуального розвитку дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, зокрема: за допомогою забавлянок можна успішно здійснювати корекцію голосових реакцій, звуковимови та стимулювати мовленнєву активність, формувати та збагачувати пасивний словник дитини, формувати розуміння мовлення.

Досвід народу, який трансформувався ним у формах прикмет, прислів'їв, приказок, загадок, закличок, мирилок, лічилок, пісень, казок, легенд, що становлять невичерпну скарбницю фольклору, є важливим засобом не лише розумового розвитку сучасних дітей, а й займають важливе місце у корекційній роботі з дітьми, що мають порушення опорно-рухового апарату. Прислів'я і приказки, які доступні дітям усіх вікових груп, входять до складу занять з розвитку українського мовлення, ознайомлення дітей з українськими народними традиціями, обрядами, побутом, рідною природою. Прислів'я і приказки – короткі влучні вислови, які в образній і лаконічній формі передають молодому поколінню набутий досвід предків як результат їхніх спостережень над природним довкіллям і суспільним життям. Обираючи фольклорні твори педагоги мають керуватися такими принципами: доступність і доцільність їх змісту дітям дошкільного та молодшого шкільного віку, їх пізнавальна і моральна значущість, можливість розвитку на їх основі комунікативних здібностей дітей [1].

Однією з улюблених дітьми формою фольклору, що особливо важлива у роки дитинства, є казка. В народній творчості казка є одним з основних жанрів, де постає як переважно прозаїчний твір чарівного, авантюрного чи побутового характеру усного походження з настановою на вигадку. З допомогою казок діти набувають необхідних знань і навичок, вчаться переборювати складні ситуації, використовуючи героїв творів як модель для наслідування. Важливу роль казки у розвитку естетичних, моральних, інтелектуальних почуттів, мислення і мовлення дитини підкреслював В. Сухомлинський: «Казка, гра, фантазія – животворне

джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Багаторічний досвід переконує, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками; воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів – живою реальністю мислення. Під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини – неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови як певного ступеня людського мислення і мови» [7, с. 176 - 177].

Наголосимо, що казка надає знання про навколишнє та суспільне довкілля загалом, знайомить з побутом, звичаями і традиціями наших предків, які збереглися і до цього часу, суттєво впливає на соціальні стосунки та взаємини у дитячому колективі та в спілкуванні з дорослими, сприяє ознайомленню з навколишнім та засвоєнню правила соціальної поведінки, що є особливо важливим для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, оскільки в них уже з першого року життя характерне порушення процесу активного сприймання довкілля. Враховуючи викладене вище, подальша робота передбачала: визначення критеріїв, показників розвитку комунікативних здібностей у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

При відборі найбільш ефективних форм і методів розвитку комунікативних здібностей у дітей цієї категорії було враховано твердження О. Венгера (2002), згідно якого у старшому дошкільному та молодшому шкільному віці найбільш активізовані зображувальна, мовленнєва й ігрова діяльність; О. Запорожця (1986) та О. Леонтьєва (1993) про єдність знань і переживань в основі розвитку особистості. Тому нами було обрано народну педагогіку яка поєднує в собі зображувальну, мовленнєву та ігрову діяльність.

Розробляючи критерії оцінки розвитку комунікативних здібностей у дітей з порушеннями функцій опорно рухового апарату засобами народної педагогіки, ми опиралися на визначення поняття «критерій», запропоноване Р. Чубук: «набір ознак та властивостей явища, об'єкта, предмета, які дають змогу судити про його стан, рівень розвитку та функціонування» (Чубук, 2008, с. 255) Термін «показник» трактується як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення чого-небудь (Бусел, 2005).

Теоретичні дослідження нашої роботи, стали основою для виокремлення **критеріїв** розвитку комунікативних здібностей у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Розробляючи показники до кожного з них, було враховано вікові можливості дітей зазначеної категорії.

Компоненти, критерії та показники

КОМПОНЕНТИ	МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ (критерії)	ПОКАЗНИКИ
1. Наочно образне мислення	Вербальне. Розповідання сюжету казки за серією картинок. (Невербальне). Послідовне викладання картинок за сюжетом казки.	- Наявність у дітей знань про зміст народних казок: «Ріпка» «Рукавичка», «Кривенька качечка», «Вовк та семеро козенят». - Можливість переказати зміст, події, сюжет казки. Здатність дати об'єктивну оцінку поведінки кожного героя казки.
2. Зв'язне мовлення	Методика: «Вивчення рівня зв'язного мовлення дітей». Поваляева М.А. Справочник логопеда / Поваляева М.А. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2002. 448 с. Розповідь за серією сюжетних картинок (Н.Я. Семаго) Моя улюблена іграшка»	Наявність зв'язного мовлення; використовується методика «переказу тексту».
3. Рівень інтелекту. (пізнавальний)	Рівень шкільної зрілості і рівень інтелекту за методом (беседа-тест). «Людина – ситуація» Т. Піроженко. (Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника).	Наявність мовлення, яке є логічним та послідовним, та є конкретною відповіддю на поставленні питання.
4. Дослідження особливостей пам'яті, уваги і працездатності.	Методика «Запам'ятовування 10 слів» (по Олександрі Романовичу Лурія).	Можливість відтворення раніше вивчених скоромовок та чистомовок без спирання на наочний матеріал.
5. Уваги.	Методика «Римування»	Можливість підбору до поданих слів слова, які утворюють римування.
6. Емоційно-вольової сфери.	Емоційні обличчя» (Н.Я. Семаго);	Можливість інсценізації та виразного читання в дійових особах українських народних казок; «Рукавика», «Ріпка» та ін.
7. «Вивчення рівня мовленнєвої комунікації»	Поваляева М.А. Справочник логопеда / Поваляева М.А. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2002. 448 с.	Можливість вільно та легко вступати в діалог з дорослими та однолітками.
8. Соціальний інтелект.	Субтест тесту соціального інтелекту Дж. Гілфорда і М. Саллівен, адаптованого для дітей Т.М. Недвецькою «Заверши історію».	Можливість продовження історії з іншою кінцівкою.

Як засвідчує таблиця 1.1, *наочно образний критерій* дав змогу визначити рівень наявності у дітей знань про зміст українських народних казок. Розуміння казкового образу, змісту казки, формування і використання наочно-образного мислення, що є одним із факторів у формуванні комунікативних здібностей у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Зв'язне мовлення критерій ґрунтується на вмінні поєднувати речення у логічній послідовності та утворювати зв'язне мовлення.

Рівень інтелекту(пізнавальний). Це й критерій має на меті діагностувати рівень пізнавальних можливостей дитини з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Дитині пропонується ряд запитань на які вона має дати конкретну та логічну відповідь.

Дослідження особливостей пам'яті, уваги і працездатності підібраний нами критерій на нашу думку тренує пам'ять і в свою чергу сприяє збагаченню словникового запасу та розвитку комунікативних здібностей у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Увага. Визначення цього критерію дає змогу зрозуміти швидкість та точність, логічність та доцільність підбору потрібного слова, рівень словникового запасу.

Емоційно-вольової сфери даний критерій дає уявлення про рівень сформованості емоційно-вольової сфери у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Про силу волі яка дає сміливість розпочати розмову першим чи висловити власну думку всупереч іншим.

Вивчення рівня мовленнєвої комунікації Можливість вільно та легко вступати в діалог з дорослими та однолітками, Інсценізації та виразного читання в дійових особах українських народних казок; «Рукавичка», «Ріпка», «Вовк та семеро козенят» та ін.

Соціальний інтелект даний критерій дає можливість визначення рівня творчих уявлень та рівня комунікативного розвитку у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

Оцінка діагностичних даних дає можливість точного діагностувати та спрогнозувати над якими компонентами потрібно працювати, якого характеру підбирати завдання та на, що саме спрямовувати корекційну роботу з розвитку комунікативних здібностей у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

З метою розвитку комунікативних здібностей у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату було розроблено програму корекції розвитку «Розвиток комунікативних здібностей засобами народної педагогіки».

Висновки і перспективи подальшого розгортання дослідження у представленому напрямку. Отже, специфіка порушень мовлення і ступінь їх вираження у дітей, що мають порушення опорно-рухового апарату, залежить від важкості та локалізації уражень головного мозку. Це пов'язано, насамперед, з більш повільним темпом дозрівання коркових мовленнєвих зон. Також значний негативний вплив на розвиток комунікативних здібностей дітей має обмеження обсягу знань і уявлень

про довколишній світ, недостатність предметно-практичної діяльності та соціальних взаємин. У перші роки життя дитина з порушенням опорно-рухового апарату часто перебуває у лікувальних закладах, несприятлива ситуація в яких посилюється накопиченням негативних емоцій, реактивними станами у зв'язку з дезадаптацією та розлученням із матір'ю, що також складають несприятливі умови для розвитку мовлення. Ефективним засобом для розвитку мовлення дітей з порушеннями опорно-рухового апарату визначено народну педагогіку, усі види і жанри якої доступні, зрозумілі дітям за змістом і формою, наділені ігровими моментами і легко сприймаються ними і розвивають їхні комунікативні здібності. Тому предметом подальших наукових розвідок стане впровадження корекційної програми «Розвиток комунікативних здібностей дітей з порушенням опорно-рухового апарату засобами народної педагогіки».

Бібліографія

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. (2002). Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ: Вища школа. **2. Богуш А.М.** (1989) Мова ваших дітей. Київ: Радянська школа. **3. Волков Г.Н.** (1974) Етнопедагогіка. Чебоксары. **4. Лисенко Н.В.** (2011) Етнопедагогіка дитинства. К.: Видавничий дім «Слово». **5. Мастюкова Е.М.,** Ипполитова М.В. (1985). Нарушение речи у детей с церебральным параличом. М.: Просвещение. **6. Стельмахович М.Г.** (1994) Застосування ідей української етнопедагогіки в роботі вчителя початкових класів / М.Г. Стельмахович // Початкова школа. **7. Сухомлинський В.О.** (1977). Вибрані твори: в 5 т / Редкол.: Дзевєрін О.Г та ін. / В.О. Сухомлинський // Серце віддаю дітям. Народження громадянина. **8. Ушинський К.Д.** (1983). Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. Київ: Радянська школа. **9. Шевцов А.Г.,** Романенко О.В., Ханзерук Л.О., Чеботарьова О.В., (2014) Дитина з порушеннями опорно-рухового апарату в загальноосвітньому просторі. Київ: Видавничий Дім «Слово».

References

1. Bohush A.M., Lysenko N.V. (2002). Ukrainske narodoznavstvo v doshkilnomu zakladi. (Navchalnyi posibnyk). Kyiv: Vyshcha shkola. **2. Bohush A.M.** (1989) Mova nashykh ditei. Kyiv: Radianska shkola. **3. Volkov H.N.** (1974). Etnopedagogika. Cheboksary. **4. Lysenko N.V.** (2011). Etnopedagogika dytynstva. K.: Vydavnychiy dim "Slovo". **5. Mastiukova E.M.,** Ippolitova M.V. (1985). Narusheniye rechi u detei s tserebralnym paralichom. M.: Prosveshcheniye. **6. Stelmakhovych M.H.** (1994). Zastosuvannia idei ukrainskoi etnopedagogiky v roboti vchytelia pochatkovykh klasiv/ M.H. Stelmakhovych// Pochatkova shkola. **7. Sukhomlynskyi V.O.** (1977). Vybrani tvory: v 5 t/ Redkol.: Dzeverin O.H. ta in./ V.O. Sukhomlynskyi // Sertse viddaiu ditiam. Narodzhennia hromadianyna. **8. Ushynskyi K.D.** (1983). Vybrani pedagogichni tvory: u 2-kh t. Kyiv: Radianska shkola. **9. Shevtsov A.H.,** Romanenko O.V., Khanzeruk L.O., Chebotariova O.V. (2014). Dytyna z porushenniamy oporno-rukhoveroho aparatu v zahalnoosvitniomu prostori. Kyiv: Vydavnychiy dim "Slovo".

Дата відправлення статті 22.02.2020 р.